

Note de lectură



RADU ARDEVAN, LIVIO ZERBINI

La Dacia romana

Rubbettino, 2007, 270 p.

Autorii acestui volum, al cărui scop principal este acela de a face accesibilă cititorilor de limbă italiană o istorie destul de puțin cunoscută în Occident, sunt Radu Ardevan, conferențiar la Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, specialist în istoria administrativă a Daciei romane și numismatică, și Livio Zerbini, profesor de istorie romană la Universitatea de Studii din Ferrara, unde conduce Laboratorul de Antichitate.

Cartea cuprinde 10 capitole, fiecare cu o secțiune specială de bibliografie, care înlocuiește sistemul de citare academică. Urmează o concluzie, un apendice iconografic, cronologia Daciei romane, lista guvernatorilor, bibliografia generală, corespondența toponimelor antice și moderne și un indice de nume.

Contrar așteptărilor, capitolele 1-5 și 9, dedicate *Daciei preromane*, *Cuceririi romane*, *Daciei în timpul lui Traian*, *administrației*, *armatei și istoriei din perioada anarhiei militare*, sunt redactate de autorul italian, cele referitoare la *economie*, *societate*, *problema romanizării* și *perioada postromană* aparținându-i autorului clujean. Destinată străinilor, această istorie a Daciei este, deci, scrisă aproape în întregime de un străin.

Bazată în special pe cercetările recente ale românilor, dar și pe literatura germană, austriacă și maghiară, cartea încearcă să ofere modelul cel mai verosimil de civilizație daco-romană, ca parte a civilizației occidentale, adusă la nivelul de înțelegere al cititorilor nespecialiști. În completare, ilustrația, în mod special hărțile, abordează temele mai puțin cunoscute ale geografiei istorice est-europene.

Capitolul 1, *La Dacia preromana*, atinge probleme referitoare la geografia și economia teritoriului locuit de daci, elemente ale civilizației din epocile neolitică, a bronzului și fierului, discuția despre numele conferite de greci și latini populației nord-dunărene, coloniile grecești întemeiate pe malul Mării Negre, evoluția așezărilor spre tipul *oppidum* și a societății spre tipul de stat centralizat, guvernat de o religie ferventă, devenit capul unei ligi barbare antiromane. Se subliniază că civilizația dacică a intrat de timpuriu în contact cu cea romană, în prealabil prin intermediul grecilor, apoi prin *peregrini* supuși Republicii, iar economia dacică, uzând deocamdată doar parțial de monedă, folosea aproape exclusiv denarul roman. Relațiile cu lumea romană nu au fost doar pașnice, ci și războinice, sfârșind, într-o primă fază, cu încorporarea în provincia Tracia a spațiului dintre Dunăre și Balcani. Capitolul se încheie cu nararea evenimentelor din pragul primei campanii a lui Traian în Dacia.

Capitolul 2, *La conquista romana*, este dedicat exclusiv evenimentelor militare care au dus la cucerirea Daciei, între anii 101-102 și 105-106.

Capitolul 3, *La Dacia nell'età di Traiano*, discută probleme legate de granițele provinciei, structura administrativă și militară, drumurile, populația și colonizarea, cu un ultim accent pe primul oraș construit de romani în Dacia: noua Sarmizegetusa.

Capitolul 4, *Istoria și administrarea Daciei romane până la 235 p. Chr.*, debutează cu reorganizarea hadriană, continuă cu progresele economice și sociale din epoca antoniniană și se încheie cu epoca Severilor, denumită "ultimul moment al *pax romana*".

Capitolul 5, *Armata și sistemul defensiv*, insistă asupra segmentării administrative a provinciei, pentru a i se asigura o cât mai eficientă apărare, realizată însă de o "armată unificată a celor trei Dacii". Un alt subiect de interes este prezența dacilor în armata imperială, înainte și după cucerire, grupați în unități militare speciale. Se discută despre sintagme precum *vexillatio Dacica*, utilizată în războiul partic al lui Septimius Severus, definită ca trupe aduse din Dacia, dar nu neapărat formate din daci. Existența unei asemenea identități etnice este privită nu doar ca o supraviețuire a dacilor în fosta lor patrie, ci mai ales ca o integrare a lor în noua civilizație, dar numărul restrâns al unor asemenea unități militare este privit ca o consecință a unei slabe

prezențe demografice a autohtonilor în Dacia romană.

Capitolul 6, *Economia*, analizează principalele ramuri de producție: agricultura, cu latura sa importantă axată pe creșterea animalelor, mineritul, meșteșugurile – ce decurg în mod firesc din resursele naturale exploatare și din nevoile cotidiene ale populației. Se discută despre munci urbane, prestate cu predicție de coloniști. Căile de comunicație, dezvoltarea comerțului și afacerilor, impozitele, circulația monetară constituie de asemenea subiecte consistent dezbătute.

Capitolul 7, *Societatea*, începe prin trasarea unei schițe metodologice, refuzând considerarea lumii provinciale romane ca ceva uniform, indiferent de perioadă și de arealul geografic. O bună analiză trebuie să înceapă prin prezentarea populației: autohtone și colonizate, cu instituțiile specifice fiecăreia dintre cele două părți, segmentate, la rândul lor, în comunități urbane și rurale. După o prezentare relativ detaliată a apartenenței etnice a locuitorilor, realizată pe baza onomasticii, se discută, de asemenea detaliat, despre structura și mobilitatea socială, cu diversele sale categorii onorifice și profesionale. Urmează o prezentare a principalelor centre urbane, cu specificul lor economic și strategic, cu problemele edilitare deconspirate de sursele arheologice.

Capitolul 8, *Cultura și romanitatea*, abordează limba vorbită, uzul scrierii, stadiul educației la diversele nivele sociale, practicarea artelor, cultele religioase și riturile funerare, frecventarea amfiteatrelor.

Capitolul 9, *Provincia în perioada anarhiei militare*, adică între 235-271, narează evenimentele politico-militare care au condus la abandonarea Daciei, moment discutat și la nivelul ideologic în care a fost abordat de-a lungul timpului. Astfel, opiniei că provincia a fost totalmente golită de populație și aceleia că au fost retrase doar armata și administrația li se substituie interpretarea unei căi de mijloc, care insistă asupra retragerii treptate din Dacia a categoriilor socio-economice de la nivelul superior al societății, decăderea vieții urbane și lipsa produselor de bună calitate probând un asemenea exod. Restul populației, redusă numeric și săracită, a supraviețuit între limitele culturale ale civilizației romane, rămânând să locuiască în fosta provincie.

Capitolul 10, *Dacia postromană*, insistă asupra ideii că Imperiul nu a gândit niciodată abandonarea Daciei ca definitivă.

Diversele atacuri ale migratorilor au fost permanent însoțite de reorganizarea garnizoanelor de pe malul stâng al Dunării. Populația a continuat să dezvolte o civilizație de tip roman, combinată cu apariția comunităților imigrate în Dacia și cu răspândirea creștinismului.

Concluzia vede cei 165 de ani de stăpânire romană în Dacia ca o epocă înfloritoare, cu o civilizație perfect racordată lumii mediteraneene. Regimul roman în Dacia a modificat radical viața și civilizația din teritoriu, provocând efecte profunde și în parte ireversibile. Romanizarea a fost deci completă, atât în plan social, cât și cultural, generând o societate europeană capabilă să supraviețuiască până astăzi.

Privită din perspectiva cititorului dornic de a lectura o sinteză de istorie a Daciei romane, cartea oferă toate detaliile pentru construirea imaginii de ansamblu corecte din punctul de vedere al ultimelor cercetări și interpretări. Din acest unghi, lucrarea este remarcabilă sub aspect științific, dar scopul său este unul în primul rând de popularizare, într-un mediu prea puțin familiarizat cu subiectul, chiar dacă acest mediu este tocmai matricea din care a pornit transformarea europeană a Daciei. Lucrarea este însă la fel de valabilă și pentru cititorul român, pentru care nu există încă o asemenea abordare, cu bibliografia adusă la zi.



ADRIAN BEJAN, DOREL MICLE

**Arheologia. O știință pluridisciplinară.
Metode clasice și moderne de lucru**

Editura Excelsior Art, Timișoara, 2006, 220 p.

Arheologia a primit un binemeritat suport prin apariția, în 2006, a volumului *Arheologia. O știință pluridisciplinară. Metode clasice și moderne de lucru*, semnat de Adrian Bejan și Dorel

Micle, exponenți a două generații diferite de istorici, dar care au reușit să îmbine într-un mod nu doar atractiv, ci și practic tot spectrul activităților și disciplinelor care converg sau doar ajută arheologia. Lucrarea are 220 de pagini, o listă a ilustrațiilor, 3 anexe, o bogată bibliografie, iar întregul cuprins al cărții este ilustrat copios cu imagini, grafice, diagrame, planuri topografice, numeroase studii de caz.

Tratarea subiectului urmează etapele muncii depuse de arheolog, de la cadrul legal necesar desfășurării activității sale până la prelucrarea științifică a datelor obținute prin săpătură, totul sprijinit pe o diversă și consistentă bibliografie. Sunt prezentate aspecte importante din istoria arheologiei, definițiile și termenii de specialitate, ramurile acceptate, dar și cele pseudoștiințifice, speculative. Accentul cade însă, cu deosebire, pe metodele și tehnicile de lucru.

Lucrarea este structurată pe trei mari capitole, oferind astfel suport întregului spectru al orizontului arheologic.

Prima parte (p. 17-76) este destinată aspectelor teoretice ale arheologiei, plecând de la definiția științei în sine, nașterea și istoricul ei, tendințe și teorii, influența tehnicilor moderne asupra dezvoltării arheologiei, cât și numeroasele științe auxiliare derivate din aceasta.

Analiza muncii de teren constituie substanța celei de a doua părți a cărții (p. 77-172), reprezentând o minuțioasă trecere în revistă a activităților care compun efortul arheologilor, de la periegeze și până la analiza de laborator a descoperirilor. Sunt prezentate metodele clasice ale cercetării arheologice, cele de prospecțiune arheologică de suprafață, de adâncime și subacvatice, iar finalitatea acestor eforturi se regăsește în întocmirea hărților predictive și a celor privind potențialul arheologic al unei zone. O atenție deosebită este acordată geomorfologiei și topografiei, subiecte cărora le sunt rezervate spații generoase. Activitatea arheologului este sprijinită prin detalierea tuturor etapelor care compun o săpătură arheologică, de la abordarea aspectelor legislative și juridice implicate, sondajele de informare, săpăturile de verificare, săpătura propriu-zisă, întocmirea documentației pe fiecare fază de lucru și până la interpretarea datelor obținute și fișarea lor.

Ultimul capitol (p. 172-199) dezvoltă acest aspect, concentrându-se pe încheierea cercetării de teren și prelucrarea datelor arheologice. Sunt descrise metodele de datare, cele de analiză arheologică și posibilitățile de extindere interdisciplinară a studiului arheologic.

Mai mult decât necesară, această lucrare își face loc într-o zonă publicistică destinată studenților, oferindu-le acestora un set de repere mai mult decât necesare pentru dobândirea unei bune pregătiri de specialitate. Scrisă într-un limbaj accesibil, dar în același timp precis și descriptiv, cartea abundă în elemente auxiliare menite să sprijine aprofundarea tuturor subiectelor tratate. Nevulgarizând arheologia, dar trasând și impunând limite clare ale rigorilor academice, autorii reușesc să o facă înțeleasă și, prin recursul la complexitatea acestei discipline, să sublinieze credibil importanța arheologiei în demersul sisific de recuperare a trecutului.



IOANA RUSTOIU, ANA DUMITRAN

Iconarii din Maierii Bălgradului

Editura Altip, Alba Iulia, 2007, 100 p.

Volumul, împreună cu expoziția temporară pe care a însoțit-o, deschisă la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia în perioada 2-30 iunie 2007, și-au propus o evaluare monografică a centrului de iconari din cartierul albaiulian Maieri, periferizat de literatura de specialitate și aproape necunoscut publicului. Au fost studiate circa 300 de icoane pe sticlă, niciuna semnată, databile în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și în primii ani ai secolului XX. Datorită diferențelor stilistice, au putut fi identificate cu certitudine trei mâini. Cu ajutorul documentelor, au putut fi identificați și zugravii și reconstituită biografia lor: Petru Prodan, dascăl și cantor, originar din Suatu, de lângă Cluj, stabilit în Alba Iulia cu puțin înainte de 1847 și decedat în

1886, la vârsta de 62 de ani; soția sa, Maria, născută Furnica, originară din Brașov, decedată în 1916, la vârsta de 92 de ani, și o fiică sau o nepoată, a cărei identitate nu a putut fi stabilită cu precizie, dar care a încetat să picteze după moartea Mariei Prodan.

Icoanele familiei Prodan, din care 119 au fost reproduse în volum, au un specific aparte, determinat de condiția materială precară a zugravilor, pentru care confecționarea și vânzarea lor a devenit, de la un moment dat, singura resursă de subzistență. Cu un desen mai puțin atent la detaliile anatomice, compensând însă prin imaginație și coloritul pastelat, în combinații ce trădează un real talent artistic, icoanele măierene se evidențiază prin formatul mare și tematica diversă, numărul impresionant de exemplare păstrate sugerând că s-au bucurat de un succes remarcabil.



ANA DUMITRAN, IOANA RUSTOIU

Steagul bisericesc – obiect de cult și exponat muzeal

Editura Altip, Alba Iulia, 2007, 111 p.

Catalog al unei expoziții temporare deschise la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia în perioada 18 octombrie – 28 noiembrie 2007, volumul cuprinde o introducere semnată de preotul lector univ. dr. Dumitru Vanca, referitoare la evoluția și semnificația steagului ca obiect de cult, urmată de un studiu care accentuează asupra prezenței praporilor în bisericile din județul Alba, completat cu o prezentare a problematicii ridicate de starea de conservare a pieselor identificate, semnată de Viorica Pîrv și Ileana Partenie. Un inventar pe localități precede și el repertoriul de 47 de poziții, în care sunt prezentați prapori datați sau databili între 1761-1933. Între ei se află cea mai veche piesă din această categorie de obiecte bisericesti identificată până acum, datată în 1761 și semnată de zugravul

Damian din Cugir, cunoscut până acum doar ca autor al ușilor împărătești de la Vingard. O altă piesă importantă, remarcabilă prin calitatea artistică, este praporul datat 1785, semnat de Daniil Toader și executat pentru biserica cu hramul "Adormirea Maicii Domnului" din Sâmbăta de Sus. Zugravul nu a mai fost semnalat până acum în literatura de specialitate. Pentru prima dată identificați ca autori de prapori sunt Ioan Pop de la Făgăraș și Ioan Morar din Laz. O colecție importantă o formează prapori realizați în atelierul familiei de zugravi Poienaru din Laz. Alți artiști cărora li s-au comandat astfel de creații sunt Popa Nicolae din Feisa, ucenicul său Porfirie Șarlea și Dionisie Iuga din Nicula. Lucrări anonime, dar de o mare valoare artistică, precum cele repertoriate la nr. 3 și 25, scot în evidență talente care își așteaptă încă validarea.

Rezultat al unei prime cercetări sistematice dedicate acestei categorii de obiecte de artă, marginalizată până acum de cercetători și expusă intemperiilor și degradării mai mult ca oricare altă piesă de cult, volumul atenționează asupra diversității și valorii informațiilor pe care prapori le pot oferi pentru istoria artei și a bisericii și ca reper de studiu antropologic.